

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Омельченко Роман Володимирович

УДК 339.9:658.589

**НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ**

Спеціальність 08.05.01 – світове господарство і міжнародні економічні
відносини

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного менеджменту Київського національного економічного університету Міністерства освіти і науки України, м. Київ

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Панченко Євген Григорович,
Київський національний економічний університет,
професор кафедри міжнародного менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Філіпенко Антон Сергійович,
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин

кандидат економічних наук, доцент
Швиданенко Олег Анатолійович,
Київський національний економічний університет,
докторант кафедри міжнародної економіки

Провідна установа: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, відділ глобалістики, геополітики і геоекономіки, м. Київ.

Захист відбудеться 20 травня 2005 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д26.006.06 у Київському національному економічному університеті за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського національного економічного університету за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 201.

Автореферат розісланий 20 квітня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук,
доцент

Л.Л. Антонюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У глобальному середовищі рівень конкурентоспроможності транснаціональних корпорацій визначається, насамперед, науково-технологічною досконалістю їхньої діяльності. Цілком закономірним за таких умов є посилення уваги менеджменту до скорочення тривалості і підвищення ефективності циклу „інновації – виробництво – прибуток”. Феномен технологічного прогресу і його результат – комерційні нововведення, набуває ключового значення у міжнародній конкуренції.

Науково-технологічний розвиток корпорацій є вирішальною передумовою у забезпеченні їх прибуткової діяльності. Однак, для багатьох компаній притаманні неготовність до технологічних змін, виникнення ситуацій некеруваності в інноваційній сфері, суперечності між технологічними циклами, невідповідність між елементами корпоративної культури в контексті нарощування та ефективного використання інтелектуального потенціалу, що нерідко призводить до втрати компаніями своїх позицій на глобальних ринках. Лише деяким з транснаціональних корпорацій вдається підтримувати високі темпи та ефективність науково-технологічного прогресу.

Нині ефективний технологічний розвиток потребує інтелектуального росту персоналу. Саме людський фактор найчастіше стає на заваді продуктивних технологічних зрушень у діяльності корпорацій. Перед менеджментом гостро постає складна управлінська проблема невідповідності між розвитком технологій і персоналу, що може призвести до втрати конкурентоспроможності, особливо за умов посилення техноглобалізації.

Дослідження практики нарощування і реалізації науково-технологічного потенціалу провідних транснаціональних корпорацій є актуальним для Українських компаній на етапах їх транснаціоналізації та забезпечення міжнародної конкурентоспроможності у контексті формування національної інноваційної моделі розвитку. Експортно-орієнтовані підприємства приділяють недостатню увагу формуванню ефективних механізмів інноваційного менеджменту. Мова йде про системну оцінку та селекцію накопичених в Україні перспективних науково-технологічних розробок, створення компетентних команд для їх реалізації. Принципово важливо консолідувати зусилля менеджменту на ключових пріоритетах: усунення наявних структурних дисбалансів, подолання організаційно-бюрократичних бар'єрів між окремими етапами впровадження інновацій, використання сучасних мотиваційних механізмів. Спрощені підходи до управління технологічним розвитком корпорацій не лише звужує можливості і обмежує темпи економічного зростання України, але й загрожує системним розривом у ефективному використанні науково-технологічних факторів загалом.

Вплив науково-технологічних факторів на діяльність корпорацій знаходять відображення в численних дослідженнях. Серед них слід відзначити фундаментальні праці: І.Ансоффа, Дж.Данінга, П.Друкера, Д.Дерлоу, Е.Кемпбелла, Дж.Коллінза, М.Кристенсена, Д.Моррисона, М.Портера,

Б.Санто, А.Сливотски, К.Саммерс Лачса, І.Шумпетера, К.Фрімена, та ін. Вагомим внеском в теорію інноваційного менеджменту є публікації і керівників провідних промислових транснаціональних корпорацій – Б.Гейтса („Майкрософт”), Л.Герстнера („Ай-Бі-Ем”), Е.Гроува („Інтел”), М.Делла („Делл Комп’ютер”), Д.Кернса („Ксерокс”), Р.Лутца („Крайслер”), К.Мацусіти („Мацусіта Електрик”), А.Моріти („Соні”), Дж.Уелча („Дженерал Електрик”), А.Хамера („Оксідентал Петролеум”) і ін. Серед російських вчених слід відмітити: Г.Кочеткова, Ю.Морозова, А.Мовсесяна, С.Пивоварова, Р.Фатхутдинова і ін. Зазначена проблематика досліджується в багатьох працях вітчизняних економістів, в тому числі: Л.Антонюк, В.Александрової, В.Василенко, О.Білоруса, В.Геєця, Б.Губського, А.Кредісова, Д.Лук’яненка, Ю.Макогона, О.Мозгового, Є.Панченка, Ю.Пахомова, А.Поручника, Л.Руденко, В.Савчука, В.Сіденко, А.Філіпенка, В.Чужикова, О.Швиданенка, І.Школи та ін.

Однак, в науковій літературі не знайшли достатнього висвітлення питання впливу науково-технологічних факторів на управлінську діяльність ТНК в умовах глобалізації. Потребують розвитку підходи в дослідженні технологічної та інформаційної глобалізації. Питання ефективного використання науково-технологічного потенціалу України особливо актуалізується в умовах значного посилення конкуренції практично на всіх сегментах світового ринку, насамперед, високотехнологічних. В цьому зв’язку вкрай важливо динамізувати інноваційну складову менеджменту експортно-орієнтованих підприємств.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано у рамках міжкафедральної науково-дослідної теми „Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку” (номер державної реєстрації 0101U002948) факультету міжнародної економіки і менеджменту Київського національного економічного університету. Особисто автором підготовлено аналітичний матеріал до розділу „Механізм формування інноваційних конкурентних переваг суб’єктів господарювання на світових ринках”.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є дослідження сучасних механізмів використання транснаціональними корпораціями науково-технологічних факторів у підвищенні ефективності своєї діяльності та розробка на цій основі науково-обґрунтованих підходів щодо посилення конкурентоспроможності українських корпорацій на міжнародних ринках.

Виходячи з мети дослідження, в роботі поставлені наступні конкретні завдання:

- розкрити суть та необхідність використання нової парадигми факторної детермінації розвитку транснаціональних корпорацій;
- ідентифікувати чинники та шляхи розгортання процесів техноглобалізації на основі інтеграції знань, науки та виробництва;
- показати взаємозв’язок науково-технологічних факторів з показниками ефективності діяльності міжнародних корпорацій;
- дослідити зарубіжний досвід науково-технологічної інтернаціоналізації підприємств у контексті підвищення їх конкурентоспроможності;

- виявити особливості та проблеми формування менеджменту інноваційного типу українських експортно-орієнтованих корпорацій;
- розробити пропозиції щодо оцінки та нарощування інтелектуального потенціалу компаній з масштабною міжнародною діяльністю.

Об'єктом дослідження є сфера науково-технологічної діяльності транснаціональних корпорацій в умовах посилення міжнародної конкуренції.

Предметом дослідження є механізми використання транснаціональними корпораціями науково-технологічних факторів у підвищенні їх конкурентоспроможності на глобалізованих ринках товарів та послуг.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають логіко-діалектичний метод пізнання, методи системного, економічного, порівняльного і статистичного аналізу, метод логічного узагальнення та синтезу, синтетичних та експертних оцінок. Вони базуються на використанні методів наукової абстракції, статистичного якісного і кількісного порівняння, факторного та структурного аналізу.

Використано широке коло вітчизняних та зарубіжних літературних та електронних джерел, Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, матеріали Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства промислової політики України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України.

Статистичну і фактологічну базу дослідження становлять дані Державного комітету статистики України, матеріали Європейського Союзу та Світової організації торгівлі, дані ООН, ЮНКТАД, експертні оцінки рейтингових агентств провідних фахівців у сфері інноваційної політики, звіти транснаціональних корпорацій та вітчизняних підприємств і організацій – учасників зовнішньоекономічної діяльності а також емпіричне обстеження впливу факторів корпоративної культури на рівень інтелектуального потенціалу вітчизняних підприємств та українських відділень міжнародних компаній.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що на підставі проведеного теоретико-методологічного аналізу і критично-конструктивного осмислення сучасних теоретичних концепцій та практичних методів реалізації потенціалу науково-технологічних факторів в ефективній діяльності транснаціональних корпорацій обґрунтовано механізми нарощування конкурентоспроможності українських наукомістких підприємств в глобальному бізнес-середовищі на основі інноваційної моделі розвитку.

Нові наукові положення, отримані особисто автором, які виносяться на захист, полягають у наступному:

Вперше:

- запропонована нова парадигма факторної детермінації розвитку корпорації, яка: по-перше, відображає еволюцію теоретичних підходів стосовно ролі та значущості природних ресурсів, праці та капіталу у процесі їх кількісної та якісної трансформації; по-друге, базується на пріоритетності інтелектуального потенціалу та науково-технологічних факторів, які акселерують фінансові інноваційні, виробничі і організаційні ресурси та дозволяють отримувати

вати синергічні ефекти у конкурентному середовищі; по-третє, враховує динамізацію цих факторів внаслідок їх зростаючої міжнародної мобільності та нові можливості корпоративної концентрації, що, в свою чергу, мотивує постійну зміну бізнес-моделей в руслі науково-технологічного прогресу;

- обґрунтовано нові підходи в дослідженні техноглобалізації, з одного боку, як пріоритетної та найбільш вагомої складової глобалізації, а з другого - як процесу, що охоплює всі галузі і сфери міжнародної економічної діяльності, інтегруючи на новітній інформаційній основі знання, науку і виробництво, та розвивається під впливом системи об'єктивних факторів двома взаємопов'язаними шляхами: інтернальним, який характеризується більш високим ступенем взаємодії науково-технологічних та інших підрозділів компанії в міжнародному інноваційному процесі, та екстернальним, який включає інноваційні зв'язки підрозділів транснаціональних корпорацій з місцевими підприємствами та організаціями; встановлено ключову роль цілеспрямованого мережевого поєднання зазначених шляхів у становленні феномену техноглобалізму;

- розроблено концептуальні засади формування двох моделей менеджменту інноваційного типу українських експортно-орієнтованих підприємств в умовах випереджаючого розвитку інноваційних пропозицій у порівнянні з реальним попитом: усталена інноваційна модель управління, що ґрунтується на використанні підтримуючих технологій, які забезпечують посилення конкурентних позицій підприємств за рахунок високої ринкової цінності підтримуючих інновацій; венчурна модель управління, в основі якої лежать підривні технології, продукти яких ще не користуються визнанням наявних споживачів компанії, однак є перспективними зі стратегічної точки зору внаслідок можливості їх доопрацювання для потреб споживачів піонерного типу; доведено можливість становлення менеджменту інноваційного типу без втрати корпоративної керованості та зниження економічної ефективності як на внутрішніх, так і на міжнародних ринках за рахунок упереджуючих та нейтралізуючих організаційно-фінансових засобів.

Одержали подальший розвиток:

- шляхи нарощування інтелектуального потенціалу корпорацій на основі формування цільової (проектної) корпоративної культури, яка ґрунтується на горизонтальних зв'язках і командній роботі; виділено дві групи чинників реалізації науково-технологічних можливостей ефективного розвитку підприємств: з одного боку, дієве залучення персоналу до інноваційного процесу (авторський нагляд за втіленням їх розробок, навчання учасників технічного розвитку, впровадження принципів самонавчальної організації), а з другого - створення гнучкої системи стимулювання працівників підприємств за результатами впровадження інновацій (індивідуальне та групове, матеріальне і нематеріальне заохочення, службове просування, включення до складу творчих команд, тощо);

- положення стосовно залежності прибутковості діяльності транснаціональних корпорацій від частки витрат на науково-дослідні та дослідницько-

конструкторські розробки (НДДКР) – прямої (на стабільних ринках, зокрема автомобільному) і неочевидної (на нестабільних, наприклад, нафтопродуктів) опосередкованою різкими кон'юнктурними коливаннями цін під впливом політичних факторів.

Удосконалено:

- методичні підходи дослідження інтернаціоналізації діяльності українських корпорацій, коли її розширення та міжнародна диверсифікація мають протікати не лише у еволюційному ланцюгу розвитку традиційних форм міжнародного бізнесу від експорту (імпорту) до прямого іноземного інвестування, а й з урахуванням логіки трансформації рівнів реалізації зовнішньоекономічного потенціалу від створення конкурентоспроможного продукту (оперативний потенціал) через формування міжнародної інфраструктури (тактичний потенціал) до надання високоякісних послуг у обраній галузі (стратегічний потенціал);
- алгоритм оцінки рівня інтелектуального потенціалу компаній із розширенням сфери застосування експертно-аналітичних методів, оснований на статистичних узагальненнях абсолютного і відносного рівнів якості відповідей на ключові питання інноваційної діяльності з метою організації тренінгів для розвитку самооцінки власних можливостей творчого мислення та технологій креативного менеджменту;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження можуть слугувати методологічною основою для розробки шляхів удосконалення управління інноваційною діяльністю українських компаній з масштабною міжнародною діяльністю на базі впровадження досвіду провідних транснаціональних корпорацій та підвищення їх міжнародної науково-технологічної конкурентоспроможності. Узагальнені аналітичні матеріали роботи також можуть бути використані науковими працівниками у подальших дослідженнях даної теми, а викладачами вищих навчальних закладів – у ході підготовки лекцій, семінарів та тренінгів із питань міжнародного науково-технологічного співробітництва.

Одержані результати знайшли впровадження в діяльності підприємств і відомств України: зокрема, – при підготовці інформаційно аналітичних та позиційних матеріалів щодо можливих наслідків вступу України до Світової організації торгівлі (довідка Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 25-29/14 від 17.01.2005); в управлінні науково-технологічним розвитком дочірньої компанії „Укргазвидобування” НАК „Нафтогаз України” (довідка дочірньої компанії „Укргазвидобування” НАК „Нафтогаз України” №10-01 від 17.01.2005); а також основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи використано у навчальному процесі при викладанні дисциплін “Міжнародний менеджмент” та “Транснаціональні корпорації” студентам факультету міжнародної економіки і менеджменту (довідка КНЕУ від 14.01.2005).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладені в

дисертаційній роботі та виносяться на захист, здобуто автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювались на кафедрі міжнародного менеджменту Київського національного економічного університету. Результати дослідження оприлюднено на 3 міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: Міжнародній науковій конференції „Глобалізація та регіоналізація економічного розвитку”. – Київ, ІСЕМВ НАН України, 2003, 25 лютого; Міжнародній науково-практичній конференції „Методологія і практика менеджменту на порозі ХХІ ст.: загальнодержавні, галузеві та регіональні аспекти”. – Полтава, Полтавський університет споживчої кооперації України, 2004, 12 травня; Міжнародній науково-практичній конференції „Європейська інтеграція та Україна”. – Київ, КНЕУ, 2004, 17 червня.

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 9 наукових праць, в тому числі 7 – у наукових фахових виданнях. Загальний обсяг опублікованих робіт становить 3,7 друк.арк.

Структура дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів і висновків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 191 сторінку комп’ютерного тексту. Робота містить 22 рисунка на 21 сторінці, 23 таблиці на 12 сторінках, 5 додатків на 12 сторінках, список використаних джерел складається з 270 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, предмет і об’єкт дослідження, визначено методологічну базу та використувані автором методики прикладного аналізу, а також наукову новизну та практичне значення одержаних автором результатів дослідження.

У розділі 1 „**Теоретичні основи науково-технологічного розвитку транснаціональних корпорацій**” узагальнюються теоретико-методологічні підходи у дослідженні суті і закономірностей науково-технологічного розвитку, ролі науково-технологічних факторів в процесі розвитку ТНК, нових підходів управління науково-технологічними факторами в сучасних умовах.

У роботі висвітлена засаднича роль науково-технологічних факторів у формуванні механізмів ефективного розвитку транснаціональних корпорацій. Доведено, що в сучасній системі світогосподарських зв’язків на перший план ефективного розвитку корпорацій виходять нецінові фактори, з яких найважливішого значення набувають якість товару, його новизна, наукомісткість та інтелектомісткість виробів. Більшість компаній світу забезпечують підвищення своєї конкурентоспроможності завдяки використанню інновацій, розробці високотехнологічних продуктів, створення яких неможливе без розвитку науково-технологічного потенціалу.

Автором доведено, що роль науково-технологічних факторів в ефективній діяльності ТНК детермінується: по-перше, еволюційним розвитком базових компонентів діяльності компаній (природних ресурсів, праці і капіталу), у процесі їх кількісної та якісної трансформації, що забезпечує підґрунття ефек-

тивної діяльності корпорацій; по-друге, зростанням значущості інтелектуального потенціалу, що у поєднанні з науково-технологічними факторами – акселерує стратегічні ресурси компанії та дозволяє отримувати синергічні ефекти у конкурентному середовищі; по-третє, потребами та пріоритетами споживачів та науково-технологічним прогресом, що динамізує діяльність корпорацій, мотивуючи постійну зміну бізнес-моделей для постійного перебування в зоні високої прибутковості та посилення системної міжнародної конкурентоспроможності (рис. 1).

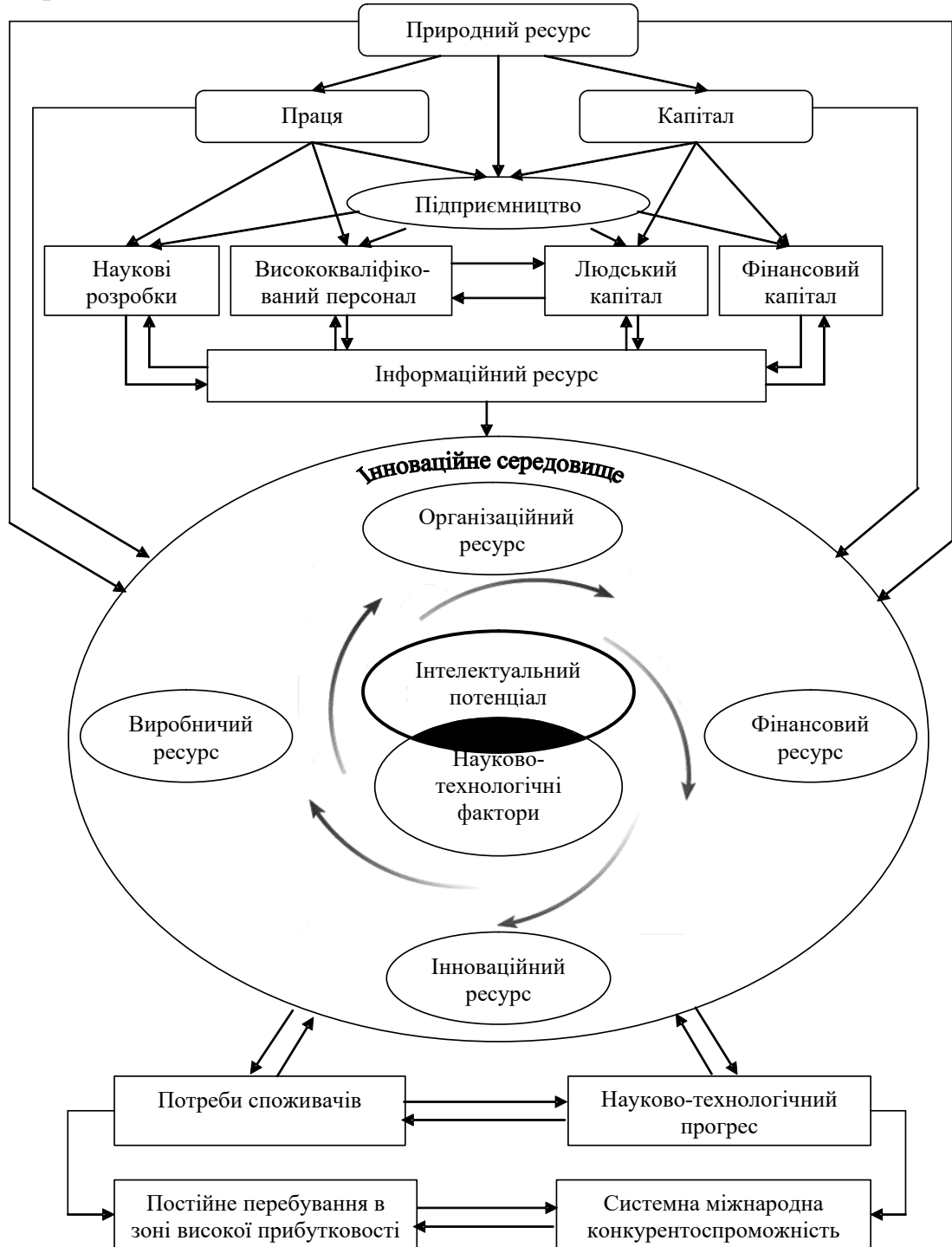

Рис. 1. Еволюція і сучасна комбінація факторів розвитку корпорацій

Науково-технологічні фактори самі по собі не можуть бути ні підставою високих прибутків компанії, ні стати причиною її невдач. Їх вплив на ефективність діяльності корпорацій опосередковується через удосконалення виробничих процесів, фінансового управління, маркетингу та інших ділових сфер. Тільки у такій взаємодії ці фактори діяльності стають стійкою перевагою, що згодом збільшується, яку не можна перехопити навіть при наявності значних фінансових ресурсів. Такий підхід здатний забезпечити суттєве збільшення рентабельності протягом тривалого часу.

Автором встановлено, що ефективність діяльності транснаціональних корпорацій у вирішальній мірі пов'язана з корпоративним інноваційним потенціалом, основними складовими якого є: з одного боку, патентний потенціал, що формується за рахунок творчої діяльності працівників, або шляхом купівлі об'єктів промислової власності, ліцензій, „ноу-хау”, результатів досліджень і наукових розробок та обліковується на балансі корпорації, а з іншого боку, інтелектуальний потенціал, що пов'язаний із творчими навичками мислення персоналу в його здатності впроваджувати інновації у виробництво та комерціалізувати їх. Інтелектуальний потенціал не піддається фінансовим оцінкам і тісно пов'язаний із корпоративною культурою та не існує окремо від процесу прийняття інноваційних рішень менеджментом компанії.

Проведений теоретичний аналіз дозволив автору виділити чотири науково-технологічні фактори сучасної діяльності транснаціональних корпорацій в контексті міжнародного інноваційного циклу: знання (абсорбція новітніх ідей та розробок у різних регіонах світу), інформація (кодифікація ідей на інформаційних носіях), корпоративний інноваційний потенціал (трансформація розрізнених даних у конкурентні переваги компанії) та інновації (новації у вигляді нових продуктів та послуг).

У розділі 2 „**Ефективність реалізації науково-технологічного потенціалу транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації**” виявлено сучасні тенденції науково-технологічного розвитку транснаціональних корпорацій, проаналізовано фактори техноглобалізації як новітнього світогосподарського феномену.

Аналіз інноваційної діяльності транснаціональних корпорацій дозволив виділити три принципово відмінні форми організації НДДКР: послідовну (поетапне здійснення дослідницької діяльності у причетних до неї структурних підрозділах), паралельну (проведення якомога більшої кількості робіт із проекту одночасно у декількох підрозділах) та інтегровану (поряд із традиційними функціональними і виробничими підрозділами створюються проектні цільові групи на чолі з їх лідером, що виконує не лише інтегруючу, але й мотивуючу та розвиваючу ролі). Інтегрована форма властива таким провідним корпораціям як Boeing, Hewlett Parkard, Digital Equipment, ATT, GM і ін. і відзначається наступними перевагами: скорочення часу впровадження інноваційних проектів на 30-70%, зменшення кількості конструкторських помилок на 65-80%, підвищення якості виконання рішень на 200-600%. При цьому створюється творча атмосфера в колективі і зменшується опір інноваціям.

Дослідження сучасних тенденцій науково-технологічного розвитку транснаціональних корпорацій дозволило автору виявити зміну пріоритетів цього розвитку під впливом їх національної приналежності. В 1970-1990 рр. галузева структура витрат на НДДКР корпораціями США, Японії та ЄС була схожою. Пріоритетними галузями у здійсненні НДДКР були: аерокосмічна промисловість, автомобілебудування, електротехнічна промисловість. На кожну з цих галузей припадало від 10 до 15% витрат ТНК цих країн на дослідження та розробки. Однак, у наступні роки ситуація суттєво змінилась. Пріоритети корпорацій США виглядають таким чином: інформаційні технології (близько 20%), аерокосмічна галузь (12%), автомобілебудування (11%). У європейських корпораціях ці пріоритети виглядають по іншому: електротехніка (15%), автомобілебудування (13%), інформаційні технології (11%). Провідним науково-технологічним пріоритетом японських ТНК є: електроніка (18,5%) за ними слідує електротехніка (11%) і автомобілебудування (9%). Зазначені зміни пов'язані із прагненням транснаціональних корпорацій використати можливості державної підтримки (у відповідних країнах) фінансування науково-дослідних та дослідницько-конструкторських розробок з урахуванням національних конкурентних переваг.

Автором також встановлено, що між прибутком транснаціональних корпорацій та часткою витрат на науково-дослідні та дослідницько-конструкторські розробки існують неоднозначні залежності. Доведено, що на стабільних ринках (на яких коливання цін є незначним), ця залежність є прямою і очевидною, а тому прибуток є прогнозованим і передбачуваним (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка показників діяльності компаній автомобільної галузі*

	1999	2000	2001	2002	2003
BMW					
Прибуток	6 194	5 645	6 342	9 736	10 740
Витрати на наук. діяльн.	1 246	1 228	1 357	1 663	2 011
Наукомісткість, %	3,71%	3,57%	3,85%	4,32%	4,76%
GM					
Прибуток	3 075	5 642	7 164	1 518	1 458
Витрати на наук. діяльн.	5 200	6 400	6 600	5 200	4 800
Наукомісткість, %	2,95%	3,51%	3,57%	2,93%	2,72%
TOYOTA					
Прибуток	2 739	2 643	2 736	2 749	2 803
Витрати на наук. діяльн.	420	370	390	410	450
Наукомісткість, %	12,06%	11,69%	11,63%	11,79%	12,56%

* Розраховано на основі офіційних звітів компаній.

А на нестабільних ринках, пов'язаних з різкими кон'юнктурними коливаннями цін під впливом політичних факторів, ця залежність є непрямою і неочевидною, що ускладнює економічне прогнозування розвитку корпорацій цих ринків (табл. 2).

Динаміка показників діяльності компаній галузі нафтопродуктів*

	1999	2000	2001	2002	2003
EXXON MOBILE Co					
Прибуток	-18 100	-4 062	26 881	39 102	47 675
Витрати на наук. діяльн.	475	580	613	420	365
Наукомісткість, %	0,28%	0,31%	0,26%	0,20%	0,18%
NIPON OIL Co					
Прибуток	350 049	335 763	349 465	385 748	393 844
Витрати на наук. діяльн.	10 013	10 097	10 114	10 218	10 449
Наукомісткість, %	0,27%	0,29%	0,28%	0,25%	0,26%
SHELL					
Прибуток	30 657	30 368	23 818	27 822	28 217
Витрати на наук. діяльн.	379	377	389	359	472
Наукомісткість, %	0,258%	0,260%	0,274%	0,266%	0,263%

*Розраховано на основі офіційних звітів компаній.

Інноваційний процес транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації має тенденцію до підвищення рівня його інтернаціоналізації, яка полягає в тому, що все зростаюча частка науково-технологічних факторів переміщується з материнських країн до приймаючих, в яких існують сприятливі креативні можливості місцевого персоналу та нижча вартість робочої сили.

Узагальнення сучасних теоретичних поглядів на природу технологічних глобалізаційних процесів, їх характер і системну структурну взаємозалежність, дає підстави стверджувати, що техноглобалізація, з одного боку, є пріоритетною та найбільш вагомою складовою глобалізації, а з другого – це процес, що охоплює всі галузі і сфери міжнародної економічної діяльності, інтегруючи на новітній інформаційній основі знання, науку і виробництво двома взаємопов'язаними шляхами: інтернальним, який характеризується більш високим ступенем взаємодії науково-технологічних та інших підрозділів компанії в міжнародному інноваційному процесі (так, сьогодні такі корпорації США як: „Контрол Дейта”, „Моторола”, „Тексас Інструментс” і ін. розміщують свої дослідницькі лабораторії – в США, центри комп'ютерного програмування – в Індії а центри промислового дизайну – в Італії), та екстернальним, який включає інноваційні зв'язки підрозділів транснаціональних корпорацій з місцевими підприємствами та організаціями. Зокрема, корпорація „Моторола” спільно з Національним технічним університетом, створила чотири сучасні лабораторії для підготовки наукових спеціалістів, здатних створювати сучасне високотехнологічне устаткування. Спільно з українською компанією „Інформаційні програмні системи” – в рамках технопарку „Інститут електрозварювання ім. Е. О. Патона НАН України” – започатковано проект розробки програмного забезпечення, в якому задіяно понад 40 вітчизняних фахівців, які пройшли навчання в „Моторолі” і успішно співпрацюють з іноземними подібними центрами в Росії, Польщі та ін. Подібні проекти реалізуються і в Інституті кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України. Це в кінцевому підсумку призводить до станов-

лення феномену техноглобалізму (рис.2).

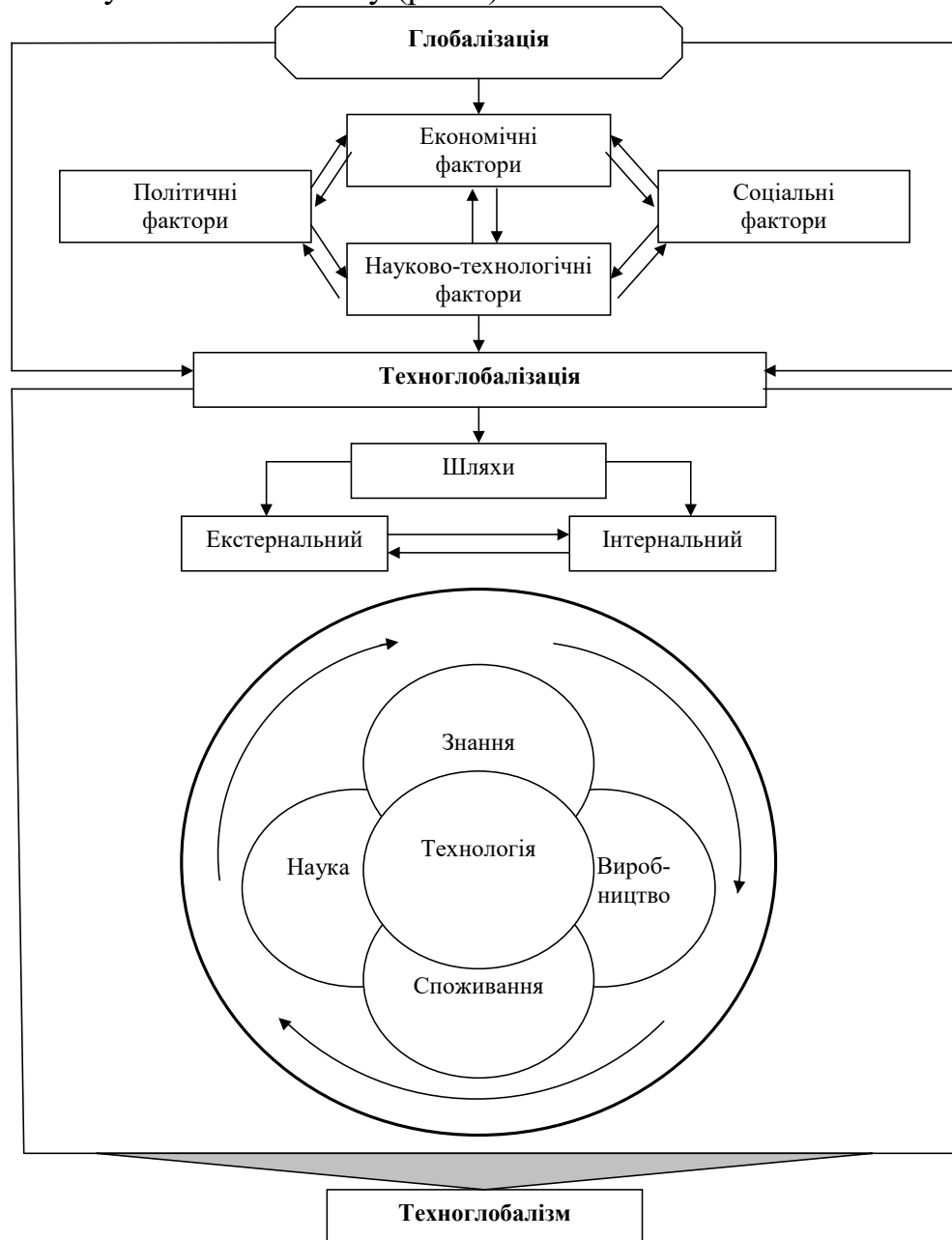

Рис. 2. Процес техноглобалізації

У розділі 3 „**Стратегія використання науково-технологічних факторів експортно-орієнтованих корпорацій в Україні**” на підставі комплексного аналізу і емпіричного дослідження діяльності ряду компаній запропоновані методики оцінки та шляхи нарощування інноваційного потенціалу українських підприємств з об’ємним масштабом міжнародної діяльності.

У розділі автором встановлено, що сучасний науково-технологічний розвиток корпорацій носить дуалістичним характер: з одного боку, він є усталений та в певній мірі прогнозований і ґрунтується на підтримуючих технологіях, які зберігають чи посилюють задоволення потреб наявних споживачів продуктами (послугами) і забезпечують еволюційну послідовність розвитку конкурентних позицій підприємств, а з іншого боку, з появою підривних технологій, продукти яких суттєво дешевші хоча і з менш досконалішими якісними хара-

ктеристиками, однак є перспективними зі стратегічної точки зору, внаслідок можливості їх доопрацювання для потреб споживачів піонерного типу і потребують впровадження додаткових організаційно-фінансових заходів, носить венчурний і не прогнозований характер. Неоднозначність науково-технологічного розвитку створює умови, за яких інноваційні пропозиції значно випереджають реальний попит на новації, що потребує певної селекції можливих нововведень при їх орієнтації на стратегічний успіх. За таких умов, нарощування ефективності діяльності українських учасників міжнародного бізнесу неможливе без становлення менеджменту інноваційного типу, формування якого не повинно призвести до втрати корпоративної керованості та зниження власної конкурентоспроможності, як на внутрішніх, так і міжнародних ринках. Такого положення можна уникнути за рахунок впровадження упереджуючих та нейтралізуючих заходів (створення резервного фінансового фонду, виокремлення підриєвних технологій із загального процесу розвитку компанії, зміна традиційних для підприємства форм управління, тощо), які забезпечать посилення конкурентних позицій експортно-орієнтованих компаній за умов невинної експансії транснаціональних корпорацій.

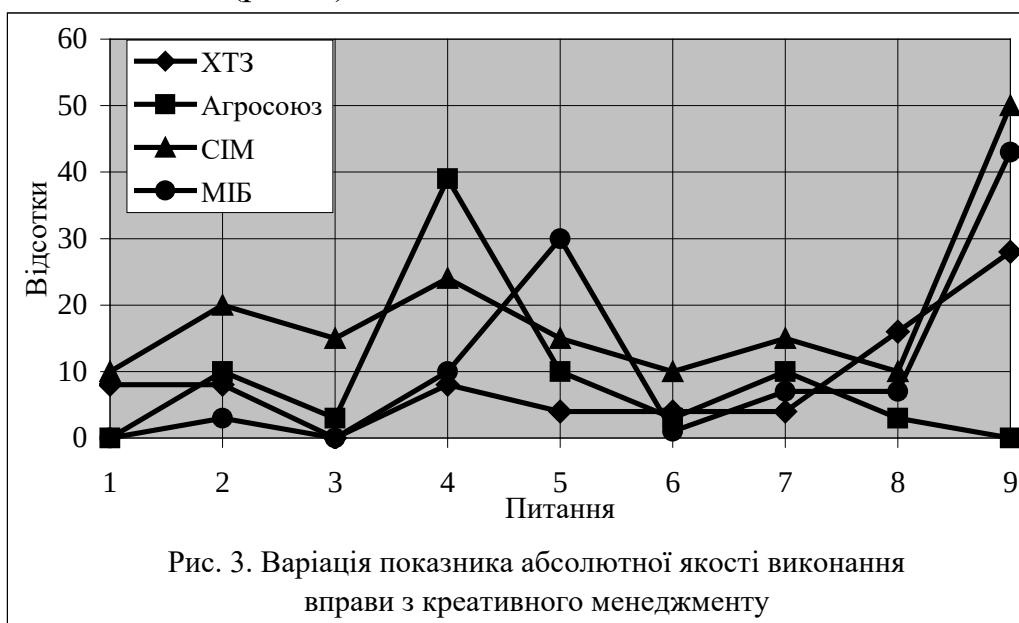
В роботі автором запропоновані методичні підходи до розвитку інтернаціоналізації діяльності українських наукомістких підприємств, на основі використання моделі „Трьох горизонтів росту” (McKinsey), яка дозволяє ефективно адаптувати діяльність корпорацій до вимог зарубіжних ринків в процесі переходу з нижчих етапів міжнародної діяльності на вищі. Ефективність такого підходу забезпечується спеціальним аналізом етапів життєвого циклу бізнесу – зародження, становлення і зрілості. Стійка інтернаціоналізація українських експортно-орієнтованих компаній має ґрунтуватись на ступеневій траєкторії розвитку міжнародної діяльності: від створення конкурентоспроможного продукту (розвиток і захист напрямків, що генерують поточний прибуток) через формування міжнародної інфраструктури (створення нового бізнесу для підтримки майбутніх видів діяльності) до надання глобальних високоякісних послуг у відповідній галузі діяльності (формування передумов, що забезпечать довгостроковий прибутковий розвиток компанії).

В дослідженні з'ясовано, що ефективність науково-технологічного розвитку корпорацій у вирішальній мірі залежить від їх інтелектуального потенціалу. Цей потенціал не існує окремо від розвитку персоналу менеджментом компанії, не піддається фінансовим оцінкам і не підлягає обліку в бухгалтерських балансах. Однак, рівень інтелектуального потенціалу піддається кількісному визначенню шляхом використання різноманітних тестів. Зазвичай зазначені тести носять занадто загальний характер, а тому не знайшли широкого впровадження в практиці управління. У проведеному автором емпіричному дослідженні використана інша методика, яка ґрунтується на оцінці рівня інтелектуального потенціалу вітчизняних підприємств та відділень міжнародних корпорацій, за допомогою постановки критичних креативних питань персоналу компанії стосовно самооцінки, творчих здібностей управління з наступним статистичним узагальненням та розрахунком коефіцієнта якості відповідей

шляхом їх співставлення із „зразковими” оцінками, які були отримані Британським інститутом маркетингу в результаті узагальнення успішної практики транснаціональних корпорацій в сфері інноваційного менеджменту („General Electric”, „Nokia”, „IBM”, „ЗМ”, „Motorola”, „Sony” та ін.).

Автором доведено, що інтелектуальний потенціал компаній тісно пов'язаний з корпоративною культурою, яка сприяє чи гальмує творчу діяльність персоналу, приваблює чи відштовхує працівників з високим інтелектуальним потенціалом. Саме тому провідні транснаціональні корпорації для ефективного використання інтелектуального потенціалу працівників приділяють першочергову увагу формуванню відповідної корпоративної культури.

Для визначення взаємозв'язку корпоративної культури та інтелектуального потенціалу підприємств важливо враховувати тип корпоративної культури та визначити у цьому зв'язку конкретні об'єкти дослідження. Автором було обрано чотири об'єкти дослідження які є носіями різних корпоративних культур: клубної, функціональної, цільової, особистісної (Ч. Хенді). Харцизький трубний завод (ХТЗ), уособлює клубну корпоративну культуру, яка ґрунтується на домінуванні влади вищого менеджменту; ЗАТ „Агросоюз” – функціональну культуру, в якій панує раціональна бюрократія; місцеві фахівці українських відділень транснаціональних корпорацій („Кока-Кола”, „Проктер енд Гембл”, „Кей-Пі-Ем-Джі”, „Ернст енд Янг”, „Лукойл”, „Тюменська нафтова компанія” і ін), що навчаються на програмі Британського інституту маркетингу (СІМ) – цільову (проектну) культуру, яка ґрунтується на утворенні в організації тимчасових груп і команд, що вирішують конкретні завдання і проблеми, та слухачі програми „Магістр ділового адміністрування” Міжнародного інституту бізнесу (МІБ) – особистісну, яка ґрунтується на взаємовигідних інтересах працівників компанії (рис. 3).

Доведено, що найвищий інтелектуальний потенціал притаманний команді з цільовою (проектною) культурою (СІМ), формування якої відбувається шляхом розвитку горизонтальних зв'язків і командної роботи (індивідуальне та групове матеріальне і нематеріальне заохочення, службове просування,

включення до складу творчих команд, тощо) та децентралізацією управління (авторський нагляд за втіленням розробок, навчання учасників технічного розвитку, впровадження принципів самонавчальної організації і т.і.).

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо ефективного використання потенціалу науково-технологічних факторів в діяльності транснаціональних корпорацій і розробки шляхів нарощування конкурентоспроможності українських підприємств з масштабною міжнародною діяльністю за рахунок впровадження менеджменту інноваційного типу.

Результати проведеного дисертаційного дослідження дозволили автору дійти наступних висновків теоретичного та практичного спрямування:

1. Склад факторів розвитку транснаціональних корпорацій та системні зв'язки між ними упродовж двох десятиліть якісно змінились. На початкових етапах міжнародний бізнес ґрунтувався на природних ресурсах, праці, капіталу та міжнародному підприємництві. На наступному етапі у минулому столітті до цих факторів додалися наукові розробки та міжнародні інформаційні ресурси. В умовах глобалізації, набувають пріоритетності науково-технологічні фактори та інтелектуальний потенціал транснаціональних корпорацій внаслідок їх зростаючої міжнародної мобільності, які прискорюють інноваційний процес підприємства, дозволяючи отримувати синергічні ефекти у висококонкурентному середовищі. Зазначена нова прискорююча (акселеративна) роль науково-технологічних факторів у сукупності з динамічною орієнтацією провідних корпорацій на задоволення потреб споживачів дозволяють створити нові бізнес-моделі розвитку компаній, що забезпечують їх тривале перебування в зоні високої прибутковості.

2. Протягом двох останніх десятиліть виникли суттєві відмінності у пріоритетах науково-технологічного розвитку ТНК різних країн. Для американських ТНК такими галузевими пріоритетами стали інформаційні технології, аерокосмічна галузь, автомобілебудування; європейських – електротехнічна промисловість, автомобілебудування, інформаційні технології; японських – електроніка, електротехніка, автомобілебудування. Зазначені відмінності віддзеркалюють прагнення відповідних держав ефективно використовувати у глобальній конкуренції національні стратегічні переваги і надавати своїм ТНК державну підтримку у відповідних галузях.

3. Залежність прибутку транснаціональних корпорацій від інвестицій у науково-дослідну та дослідницько-конструкторську діяльність є суперечливою. В результаті аналізу діяльності провідних корпорацій США, Європи та Японії, різних галузей встановлено, що на стабільних ринках вони менш відчутні до впливу неекономічних факторів) існує пряма залежність, яка піддається чіткому прогнозуванню, а на нестабільних ринках (опосередкованих різними кон'юнктурними коливаннями цін під впливом політичних факторів) ця залежність є неочевидною і практично не прогнозованою.

4. Корпорації, що діють на стабільних і нестабільних глобальних ринках, використовують різні системи фінансового планування інноваційної діяльності. Автомобільні та інші міжнародні компанії, що діють на стабільних ринках, використовують методику обґрунтування інноваційних бюджетів як у грошових показниках, які залежать від обраних напрямів науково-дослідної діяльності, так і у вигляді частки загального бюджету корпорації. Такий двомірний підхід дозволяє складати інноваційні бюджети більш збалансованими, оскільки існує можливість горизонтального аналізу (динаміка по роках) та співставлення з іншими компаніями-конкурентами. В умовах нестабільних ринків обґрунтування відсоткових варіантів бюджетів НДДКР є менш надійним, що ускладнює процес бюджетування і потребує застосування моделей сценарного планування. Виходячи з цього, нафтопереробні та інші міжнародні компанії, що діють на нестабільних ринках, вимушені віддавати перевагу обґрунтуванню абсолютних показників інноваційних бюджетів.

5. Інтенсифікація інтернаціоналізації науково-технологічного розвитку корпорацій охоплює всі галузі і сфери міжнародної економічної діяльності, а тому перетворюється у пріоритетну та найбільш вагому складову глобалізації – техноглобалізацію. Новітня інформаційно-комунікаційна основа сприяє інтеграції сучасних знань, науки і виробництва двома взаємопов'язаними шляхами: інтернальним, для якого притаманний більш високий ступінь взаємодії науково-технологічних та інших підрозділів компанії в міжнародному інноваційному процесі та екстернальним, який включає інноваційні зв'язки підрозділів транснаціональних корпорацій з місцевими підприємствами та організаціями, що в кінцевому підсумку призводить до становлення феномену техноглобалізму.

6. Нарощування конкурентних позицій наукомістких підприємств України на зарубіжних ринках за умов випереджаючого розвитку інноваційних пропозицій транснаціональних корпорацій у порівнянні з реальним попитом на ці пропозиції, неможливе без становлення менеджменту інноваційного типу, який має формуватись з урахуванням дуалістичного (усталеного і венчурного) характеру сучасного науково-технологічного розвитку, що потребує певної селекції можливих нововведень при їх орієнтації на стратегічний успіх. Усталена форма інноваційного управління ґрунтується на використанні підтримуючих технологій, які зберігають чи посилюють задоволення потреб наявних споживачів продуктами (послугами) транснаціональних корпорацій. Поява підривиних технологій, продукти яких ще не користуються визнанням наявних споживачів компанії, але є перспективними зі стратегічної точки зору та потребують виокремлення із загального управління інноваційним розвитком, зумовлює венчурну форму управлінської діяльності.

7. Прийняття рішень українськими експортно-орієнтованими компаніями, при виході на міжнародні ринки нових товарів (послуг), має ґрунтуватись на логічно послідовному переходу з нижчих до вищих етапів науково-технологічної інтернаціоналізації: від створення конкурентоспроможного про-

дукту, через його підтримку у міжнародному конкурентному середовищі, до надання високоякісних послуг у обраній галузі діяльності.

8. Перспективи науково-технологічного розвитку корпорацій у вирішальній мірі визначаються інтелектуальним потенціалом їх персоналу. Цей потенціал доцільно визначати методом оцінки абсолютної та відносної якості відповідей на критичні креативні питання. На підставі отриманих результатів слід організовувати спеціальні тренінги для розвитку можливостей творчого мислення працівників та ефективного застосування технологій креативного менеджменту.

9. Інтелектуальний потенціал корпорацій органічно пов'язаний із їх корпоративною культурою. В процесі дослідження автором доведено, що найвищий інтелектуальний потенціал притаманний компаніям з цільовою (проектною) культурою. Для формування цієї культури важливо використовувати дві групи чинників: з одного боку, дієве залучення персоналу до інноваційного процесу (авторський нагляд за втіленням їх розробок, навчання учасників технічного розвитку, впровадження принципів самонавчальної організації), а з другого – створення гнучкої системи стимулювання працівників підприємств за результатами впровадження інновацій (індивідуальне та групове, матеріальне і нематеріальне заохочення, службове просування, включення до складу творчих команд, тощо).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Омельченко Р.В. Формування критеріїв і параметрів надійності економічної системи // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций: региональный аспект: Сб. научн. трудов. Часть II. – Донецк: ДонНУ, 2002. – С. 515-517 (0,27 др.арк.).

2. Панченко Є.Г., Омельченко Р.В. Інноваційна діяльність транснаціональних корпорацій в сучасному міжнародному технологічному середовищі // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Вип. 35. Частина I (у двох частинах) / Відп. ред.: Дерев'янка А.Г. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2002. – С. 120-123. – 0,4 др.арк. (особисто автору належить 0,2 др.арк.: проаналізовано особливості технологічної політики міжнародних корпорацій, що діють в Україні).

3. Омельченко Р.В. Досягнення ефекту синергізму при створенні національної науково-технологічної системи // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 189: В 5 т. Том II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 584-592 (0,57 др.арк.).

4. Омельченко Р.В. Нова парадигма управління науково-технологічною діяльністю транснаціональних корпорацій // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 195: В 5 т. Том III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 755-762 (0,52 др.арк.).

5. Омельченко Р.В. Вплив глобалізації на ефективність науково-

технологічної діяльності ТНК // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. Вип. 12. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 211-218 (0,4 др.арк.).

6. Данилюк Н.І., Омельченко Р.В. Фактори ефективності екологічно-технологічної діяльності ТНК // Регіональні перспективи: Науково-практичний журнал. № 3-5 (40-42). – Кременчук: Перспектива, 2004. – С. 381-384. – 0,56 др.арк. (особисто автору належить 0,28 др.арк.: аналіз факторів ефективності технологічної діяльності ТНК)

7. Омельченко Р.В. Технології, як акселератори росту міжнародних корпорацій // Зб. наук. праць. Вип.42 / Відп. ред. В.Є. Новицький. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2004. – С. 68-75 (0,4 др.арк.).

В інших виданнях:

8. Омельченко Р.В. Сучасні тенденції розвитку й управління науково-технологічною діяльністю ТНК // Прометей: регіональний збірник наукових трудов по економіці / Вип. 14. Донецький економіко-гуманитарний інститут; Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України. – Донецьк: ООО „Юго-Восток, Лтд”, 2004. – С. 202-207 (0,48 др.арк.).

9. Омельченко Р.В. Вплив глобалізації на ефективність науково-технологічної діяльності ТНК // Глобалізація та регіоналізація економічного розвитку // Матеріали наук. конф. – К.: ІСЕМВ НАН України. – 2003. – С. 109-110 (0,1 др.арк.).

АНОТАЦІЯ

Омельченко Р.В. Науково-технологічні фактори ефективної діяльності транснаціональних корпорацій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.05.01 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Київський національний економічний університет, Київ, 2005.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних і практичних питань ефективного використання науково-технологічних факторів у діяльності транснаціональних корпорацій.

Досліджено суть та сучасну систему науково-технологічних факторів в діяльності міжнародних корпорацій. Запропоновано нову парадигму факторної детермінації розвитку корпорацій, яка базується на пріоритетності інтелектуального потенціалу та науково-технологічних факторів. Визначено особливості використання корпоративного інноваційного потенціалу у діяльності транснаціональних корпорацій виробничої та невиробничої сфер. Ідентифіковано шляхи розвитку техноглобалізації (інтернальний, екстернальний).

Розроблено концептуальні засади формування моделей менеджменту інноваційного типу українських учасників міжнародного бізнесу. Обґрунтовано методичні підходи до підвищення ефективності науково-технологічної інтернаціоналізації експортно-орієнтованих корпорацій України. Показано взаємозв'язок корпоративної культури з нарощуванням інтелектуального потенціалу компаній.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, науково-технологічні фак-

тори, ефективність, інновації, корпоративний інноваційний потенціал, техноглобалізація, інтелектуальний потенціал, корпоративна культура, конкурентоспроможність.

АННОТАЦИЯ

Омельченко Р.В. Научно-технологические факторы эффективной деятельности транснациональных корпораций. – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени кандидата экономических наук за специальностью 08.05.01 – Мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Киевский национальный экономический университет, Киев, 2005.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических вопросов эффективного использования научно-технологических факторов в деятельности транснациональных корпораций.

Исследована суть и современная система научно-технологических факторов в деятельности международных корпораций. Предложена новая парадигма факторной детерминации развития корпораций, которая базируется на приоритетности интеллектуального потенциала и научно-технологических факторов. Определены особенности использования корпоративного инновационного потенциала в деятельности транснациональных корпораций производственной и непроизводственной сфер. Идентифицированы пути развития техноглобализации (интернальный, экстернальный).

Разработаны концептуальные основы формирования моделей менеджмента инновационного типа украинских участников международного бизнеса. Обоснованы методические подходы к повышению эффективности научно-технологической интернационализации экспортно-ориентированных корпораций Украины. Показана взаимосвязь корпоративной культуры с наращиванием интеллектуального потенциала компаний.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, научно-технологические факторы, эффективность, инновации, корпоративный инновационный потенциал, техноглобализация, интеллектуальный потенциал, корпоративная культура, конкурентоспособность.

ANNOTATION

Omelchenko R.V. Scientific-technology factors of effective activity of transnational corporations. – Manuscript.

The thesis for obtaining of Candidate of Economic Science academic degree. The speciality 08.05.01 – World economy and international economic relations. Kyiv National Economies University, Kyiv 2005.

The thesis is devoted to theoretical and practical questions of scientific-technological development of transnational corporations.

System essences of scientific-technology factors in development of the international corporations are investigated. Development of scientific-technology factors in the modern economic environment is analyzed. Changes in management, which

connected with requirement of acceleration of use of potential of scientific-technology factors for maintenance of effective activity of transnational corporations are identified. Features of use of potential of scientific-technology factors in industrial activity of transnational corporations and sphere of services in conditions of informative globalization are generalized.

In the thesis for the first time: the new paradigm of factorial determination of development of corporation, which is offered: first, displays evolution of theoretical approaches concerning a role and the importance of factors of development of the companies, second, it is based on priority of a mental potential and scientific-technology factors, thirdly, takes into account dynamism of these factors owing to their growing international mobility and new opportunities of corporate concentration which, in turn, motivates constant change of business-models in a vein of scientific-technological progress; new approaches in research technological globalization, on the one hand, as priority and most powerful compound globalization, and with another – as process which covers all areas and spheres of the international economic activities are, integrated on the newest information basis of knowledge, a science and manufacture; it is developed conceptual bases of formation of two models of management of innovative type, the Ukrainian enterprises in conditions of outstripping development of innovative offers in comparison with real demand: stable innovative model of management which is based on use of supported technologies which, in turn, provide strengthening of competitive positions of the enterprises due to high market value of supported innovations; ventures the model of management in which basis blasting technologies which products yet do not use a recognition of available consumers of the company lay, however is perspective from the strategic point of view owing to an opportunity of their completion for requirements of consumers pioneer type .

As a result of research of the further development: ways of escalating of a mental potential of the companies on the basis of formation of target (design) corporate culture which is based on horizontal communications and command work, two groups of factors of realization of scientific - technological opportunities of effective development of the enterprises are allocated: on the one hand, effective attraction of the personnel to innovative process with another - creation of flexible system of stimulation of workers of the enterprises by results of introduction of innovations; positions concerning dependence of profitableness of activity of transnational corporate on volume of expenses for research and organizational - design development have been received.

In dissertational work it was advanced: methodical approaches of research of internationalization of activity of the Ukrainian corporations when her expansion and international diversification should proceed not only in an evolutionary circuit of development of traditional forms of the international business from export (import) direct foreign investment, and in view of logic of transformation of levels of realization of the external economic potential - from creation of a competitive product (operative potential) through formation of the international infrastructure (tactical potential) to granting high-quality services in the elected area (strategic poten-

tial); algorithm of an estimation of a level of a mental potential of the companies with expansion of sphere of application of the expert-analytical methods based on statistical generalizations of absolute and relative degrees of quality of answers to key questions of innovative activity with the purpose of the organization of trainings for development of a self-estimation of own opportunities of creative thinking and technologies of creative management.

Ways of use of potential of scientific-technology factors by the enterprises of Ukraine in conditions of creation of national innovative system are proved. Prospects of escalating of a mental potential of the Ukrainian enterprises come to light with the purpose of achievement of efficiency of their activity in a context of integration of Ukraine in global economic process.

Key words: scientific-technology factors, efficiency of development, corporate innovative potential, accelerative role, technological globalization, a mental potential, transnational corporation.